

ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ 2023 Р. В ПОЛЬЩІ: ПІДСУМКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОЛЬСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Олександра Давимука, центр зовнішньополітичних досліджень НІСД

Розглянуто результати парламентських виборів у Польщі, охарактеризовано основні політичні партії новообраного польського Сейму, проаналізовано перспективи змін у зовнішній політиці держави після виборів.

Висновки:

- Невеликий розрив між консервативною партією «Право і справедливість» та опозиційною, ліберально налаштованою «Громадянською коаліцією» свідчить про поляризацію політичних уподобань та зростання запиту на оновлення внутрішньої та зовнішньої політики в польському суспільстві.
- Попри те, що «Право і справедливість» посіла перше місце на виборах, для неї практично неможливо сформувати коаліційну більшість у польському Сеймі, тому, найімовірніше, вона перейде в опозицію.
- З огляду на перспективи формування коаліції більшості з числа наразі опозиційних сил, які відстоюють ідеї примирення Польщі та ЄС у низці розбіжностей, зростає потенціал подальшого поглиблення політичного діалогу сторін та пошуку компромісних рішень щодо реформи судочинства в Польщі, міграційної та кліматичної політики тощо.
- Водночас майбутньому уряду доведеться вирішувати низку нагальних внутрішніх питань передусім соціально-економічного характеру.

15 жовтня 2023 р. в Польщі відбулися вибори до парламенту – Сенату (верхньої палати) та Сейму (нижньої палати). За результатами виборів до Сейму керівна партія «Право і справедливість» здобула 35,4 % голосів; опозиційний блок «Громадянська коаліція» – 30,7 %; коаліція «Третій шлях» – 14,4 %; партія нових лівих «*Nowa Lewica*» – 8,6 %; об'єднання правих сил «Конфедерація свободи і незалежності» – 7,2 %¹. За результатами виборів до Сенату 34,8 % голосів набрала партія «Право і справедливість»; 28,9 % – «Громадянська коаліція»; 11,5 % – «Третій шлях»; 6,7 % – «Конфедерація свободи і незалежності»; 5,3 % – партія

¹ Див.: URL: <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/en/sejm/wynik/pl>

нових лівих². Явка на цьогорічних виборах була рекордно високою і становила 73 %.

Особливості польського парламенту

Польський парламент (Національні збори Польщі) складається з двох палат – Сенату (верхня палата, 100 місць) та Сейму (нижня палата, 460 місць). Сенаторів обирають загальним голосуванням в одномандатних виборчих округах. До Сейму всі 460 депутатів обираються пропорційно за партійними списками з прохідним бар'єром у 5 % голосів виборців для політичних партій та у 8 % голосів – для коаліцій.

Сейм за своїми функціями домінує над Сенатом. Сенат має право законодавчої ініціативи, але не може в односторонньому порядку накладати вето на законодавчі акти та не має контролю над виконавчою владою (на відміну від нижньої палати). Наприклад, Сейм може висловити вотум недовіри уряду або конкретному міністру; призначити слідчу комісію для розслідування конкретної справи; робити запити до голови і членів уряду тощо. Також Сейм впливає безпосередньо на процедуру затвердження прем'єр-міністра (очільника Ради міністрів Польщі). Голову уряду формально призначає президент Польщі, але затверджує його Сейм. Зазвичай кандидатуру прем'єр-міністра представляє лідер партії, яка має більшість місць у палаті (за погодженням коаліції).

За результатами попередніх парламентських виборів у Польщі у 2019 р. більшість у Сеймі утримувала партія «Право і справедливість», якій належало 235 місць (43,8 % голосів виборців). «Громадянська коаліція» мала 134 місця (27,2 % голосів), партія лівих – 49 (12,5 %), «Польська коаліція» – 30 (8,6 %), ультраправа «Конфедерація» – 11 (6,8 %). У Сенаті «Право і справедливість» отримала 48 мандатів (52 мандати належали опозиційним політичним силам). Явка на виборах у 2019 р. становила 61 % громадян (18,5 млн виборців).

Портрети політичних партій

- **«Право і справедливість» (*Prawo i Sprawiedliwość*)** – керівна політична партія Польщі, яка відстоює ідеї правоцентристського католицького консерватизму. Співзасновником і лідером партії є колишній прем'єр-міністр держави Ярослав Качинський. Політична сила тривалий час утримувала більшість у Сеймі, зберігаючи виключний контроль над урядовою політикою та державними ЗМІ. Партії подекуди притаманний помірний євроскептицизм, її представники впливають на розбіжності з офіційними структурами ЄС щодо проведення внутрішньої судової реформи в Польщі, розподілу коштів усередині Євросоюзу, міграційної та кліматичної політики об'єднання, його реагування на кризи, спільної політики безпеки та оборони ЄС тощо. «Право і справедливість» спирається на

² Див.: URL: <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/en/senat/wynik/pl>

електорат, представлений консервативними верствами населення, зокрема це особи старшого віку, мешканці сільської місцевості, фермери. Зважаючи на запити своїх виборців, партія проводить активну соціальну політику. Під час цьогорічних виборів до Сейму більшість голосів за «Право і справедливість» віддали громадяни у традиційних виборчих округах цієї політичної сили – у східних, південних, частково центральних регіонах Польщі (голоси від північного заходу до південного сходу коливались від 27 % до 53 %)³.

- **«Громадянська коаліція» (Koalicja Obywatelska)** – альянс опозиційних до «Права і справедливості» проєвропейських ліво- і правоцентристських партій («Громадянська платформа», «Nowoczesna», «Польська ініціатива» та «Зелені») на чолі з колишнім прем'єр-міністром Польщі та ексочільником Європейської Ради Дональдом Туском. Коаліція в цілому декларує підтримку і захист ліберальних демократичних цінностей у Польщі, орієнтуючись у зовнішній політиці на збереження і поліпшення діалогу з європейськими інституціями. Під час парламентських виборів 2019 р. партії ліберального та лівого спрямування здобували більшу популярність у великих містах на заході та в центрі держави. Аналогічна ситуація спостерігалася і цього року – «Громадянська коаліція» набрала більшість голосів у великих населених пунктах – Варшаві (42 %), Лодзі (43 %), Кракові (34 %), Вроцлаві (41 %), Познані (44 %), Гданську (47 %); та здебільшого у відповідних виборчих округах у центрі, на заході, частково на півночі держави (голоси розподілились від 17 % на південному сході до 40 % на північному заході Польщі)⁴.

- **Коаліція «Третій шлях» (Trzecia Droga)** утворена напередодні парламентських виборів 2023 р. Об'єднує «Польську народну партію» та політичний рух «Polska 2050» польського громадського і політичного діяча Шимона Головні. Коаліція започаткована як альтернативна опозиційна політична сила центристського ліберально-демократичного спрямування. Коаліція обстоює внутрішні соціальні реформи та демонструє проєвропейські погляди. У результаті цьогорічних виборів «Третій шлях» зібрав від 12 % до майже 19 % голосів виборців фактично в усіх виборчих округах Польщі (найменше – на заході держави)⁵.

- **Партія нових лівих «Nowa Lewica»** (або «Lewica») інтегрує ліві та лівоцентристські політичні партії, які пропагують прогресивні соціальні реформи всередині держави, зокрема захист прав жінок та ЛГБТК-спільноти. За партію нових лівих в цілому проголосувало від 4,7 % до 11 % громадян на всій території держави (найменший відсоток – на сході Польщі)⁶.

- **«Конфедерація свободи і незалежності» (Konfederacja Wolność i Niepodległość)** – політична сила правого спрямування, проголошує націоналістичні погляди, антимігрантські настрої та радикальний євроскептицизм

³ Див.: URL: <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/en/komitet/29625?elections=sejm>

⁴ Див.: URL: <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/en/komitet/29621?elections=sejm>

⁵ Див.: URL: <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/en/komitet/29624?elections=sejm>

⁶ Див.: URL: <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/en/komitet/29617?elections=sejm>

(аж до закликів щодо виходу Польщі з ЄС). Під час цьогорічних виборів до Сейму партія отримала менше голосів, ніж їй прогнозували попередні соціологічні опитування, набрала в різних виборчих округах від 6 % до майже 10 % голосів (найвищий відсоток – у прикордонних східних районах)⁷.

Перебіг і підсумки виборів

Передвиборча кампанія в Польщі супроводжувалася жорсткою риторикою провладних і опозиційних політичних сил, що висувалися до парламенту. «Право і справедливість» робила ставку на безпеку кордонів та посилення обороноздатності держави, соціальну політику, підтримку з боку духовенства, критику ЄС та антимиграційні заяви, використовуючи при цьому можливість транслювати відповідні меседжі через контрольовані ЗМІ (де більшість ефірного часу приділялася власній програмній кампанії). Опозиційні сили критикували правлячу партію за монополізацію влади та підпорядкованість зовнішньої політики Польщі окремим партійним інтересам (через що виникли суперечності з Європейським Союзом).

Разом з тим саме тривалість перебування «Права і справедливості» при владі із зосередженням інструментів державного впливу на більшість сфер суспільно-політичного життя могли вплинути на запит певних верств населення на зміни в політичному середовищі Польщі. Передусім ідеться про представників прогресивної частини польського населення (жінки, молодь / студентство), котрі висловлюються за лібералізацію певних сфер суспільного життя, зокрема освіти та охорони здоров'я. На зниження рейтингів консерваторів могли вплинути й окремі прецеденти попередніх виборів – наприклад, випадок із розслідуванням незаконної видачі віз іноземцям з Індії, Пакистану та Африки, унаслідок чого звільнено заступника голови МЗС Пьотра Вавжика⁸.

З огляду на те, що за результатами виборів партія «Право і справедливість» не здобула більшості в Сеймі, перед польським політичним істеблішментом постало завдання сформуванню коаліційну більшість у нижній палаті парламенту. З огляду на ідеологічні розбіжності між провідною партією та опозиційними силами, імовірним є варіант об'єднання «Громадянської коаліції», «Третього шляху» і партії нових лівих, які можуть отримати разом 248 місць у Сеймі та вплинути на формування майбутнього польського уряду. У свою чергу, новоствореному уряду доведеться вирішувати низку завдань усередині держави (реформа судочинства, свобода ЗМІ, соціальна й тарифна політика тощо), від яких залежатиме суспільно-політична стабільність і рейтинги політичних сил. Ситуація, що склалася, потребує пошуку компромісних рішень з урахуванням можливих внутрішніх ідеологічних розбіжностей у коаліції, значної політичної ваги «Права і справедливості» (партія

⁷ Див.: URL: <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/en/komitet/29615?elections=sejm>

⁸ Див.: URL: <https://www.dw.com/uk/peredviborcij-skandal-iz-vidaceu-viz-u-polsi-akimi-budut-naslidki/a-66864808>

отримає 194 місця в Сеймі), а також чинного президента Анджея Дуди (представника цієї партії), який впливатиме на призначення голови уряду, має право в окремих випадках розпускати парламент і накладати вето на закони.

Перспективи зовнішньої політики Польщі після виборів

Парламентські вибори в Польщі привернули значну увагу міжнародної спільноти та партнерів держави в рамках європейських інституцій. Для європейської спільноти результати виборів означають перспективи поглиблення політичного діалогу майбутнього уряду Польщі з ЄС у контексті вирішення низки розбіжностей, які виникли або загострилися між сторонами у попередні роки. Передусім ідеться про вирішення питання із судовою реформою в Польщі, різне трактування якої призвело до суперечностей польського уряду з Єврокомісією і спричинило замороження частини коштів з фондів ЄС, призначених польській стороні для постковідного відновлення. Зростають і можливості більш швидкого пошуку компромісних рішень на рівні європейських інституцій (Європарламенту та Єврокомісії) з низки питань, які для Польщі та інших держав Центральної та Східної Європи мають дискусійний характер – позиція щодо мігрантів, боротьба з наслідками економічної кризи в ЄС, «зелена» політика тощо. Також у цьому контексті відкриваються можливості корегування зовнішніх комунікацій Польщі з деякими партнерами на європейському континенті – передусім, з Німеччиною. Між сторонами виникали розбіжності щодо низки питань, зокрема внутрішнього реформування інституцій ЄС або політики розширення об'єднання, і риторика загострилася під час передвиборчої кампанії в Польщі.

З урахуванням ризиків зростання неліберальної популістської риторики всередині держав Вишеградської групи (з приходом до влади соціалістів у Словаччині, більш схильних до узгодження позицій з Угорщиною), Польща має потенціал збалансовувати політичні позиції всередині четвірки.

З огляду на тривале лідерство Польщі в лобюванні безпекових інтересів та ініціатив держав Центральної та Східної Європи, малоімовірним є зміна курсу держави щодо зближення зі США і НАТО для збільшення їх присутності в регіоні. Не варто очікувати і суттєвих змін на рівні двостороннього політичного діалогу між Польщею та Україною, попри наявні суперечності щодо експорту українського зерна. Польська сторона, як і раніше, залишається одним з найближчих партнерів України, надаючи всебічну допомогу у протидії повномасштабній агресії РФ, підтримці європейського і євроатлантичного курсу Української держави та адвокації її національних інтересів серед міжнародної спільноти.